

Chuckberry Pascual

Berde

Hindi maingay ang pagdating ng kotse ng tatlong pulis na nag-imbetiga, pero sapat na ang kanilang presensiyang nabubuntutan ng van ng isang estasyon ng telebisyon para mabulabog ang mga katatapos lamang mangaghapunan at nagsisimulang antuking residente ng Kalye Desiderata. Tumigil ang kotse ng mga pulis sa harap ng bahay na malapit sa bahaging pinagmumulan ng malansang bahang umaabot hanggang tuhod tuwing sumasapit ang Hunyo, kung kailan madalas ang malakas na ihip ng hangin at buhos ng ulan, at umaapaw ang palaisdaan sa dulo ng Kalye Desiderata. Iisang palapag lamang ang bahay, sa kaliwa ay mayroong maliit na garaheng walang takip ang bungangang nakasasapat lamang para sa may kalumaang modelo ng kotseng kulay pilak na gawa ng mga Hapon. Walang tarangkahan ang bahay at ang garahe pero mayroong maliit, alaga sa kalinga at dilig na hardin sa harapan na kailangang landasin para masapit ang pintuang gawa sa kahoy na pinintahang itim at mga kuwadra-kuwadradong salamin na madamot sa pagpapasilip sa tagalabas kung ano ang nasa likod. Ang bintanang yari sa salamin at bakal na hinihila pakaliwa kung bubuksan, pakanan kung isasara at guwardiyado ng mga rehas na itim na hindi nalalayo sa pagkapulupot ng mga baging na artistikong

nakapulupot sa isa't isa, ay parating nakasara. Hidhid rin ang bintana sa pagpapakita sa loob ng bahay dahil hindi inaalis ang pagkatabing ng mga kurtinang nagsasalitan lamang tuwing dalawang buwan: bulaklaking asul, walang disenyo at duguang pula, matingkad na dilaw na puno ng maliliit na prutas, makutim na kahel na pupol ng iba't ibang hugis heometriko.

Popular sa hindi magandang pagpapakahulugan ang bahay na dinalaw ng mga pulis at tagapagbalita, para sa mga residente ng Kalye Desiderata. Siyam na taon na itong nilisan ng mga orihinal na may-ari sina Mr. at Mrs. Delos Santos ang popular sa magandang pagpakahulugan, karinyoso at maalalahanin sa lahat ng kapitbahay at ilang beses na naghalinhinan sa pamumuno ng La Vida Subdivision Homeowner's Association. Tinirhan ni Lorenzo Castriciones, na kabaligtaran ng mag-asawa sa pag-uugali at kailanman ay walang dinalaw at wala ring pinadalaw na kapitbahay sa buong Kalye Desiderata, maliban sa binatang nagrasyon ng tubig, itinuring na itong patay kahit buhay na bahay ng mga residente. Nakatungo ang kanilang mga ulo kundi man nakaangat sa hangin ang mga ilong sa tuwing napapadaan, parating nakaumang ang pag-ikot ng mga mata paitaas sa posibleng pagsilip sa bintana ng lumipat. Nailangkap pa nga ang reputasyon ng bahay at ng may-ari sa paglalaro ng iilang kabataang may pagmamahal pa sa alikabok ng kalye at galos sa mga tuhod (karamihan kasi ay nahuhumaling na sa mga computer games sa murang edad at hindi na rin naglalalabas ng bahay, maliban na lamang kung pupunta sa mga pa-birthday party na hindi kukulangin ng limampu ang inaasahang bisita at ilang buwang pinagplanuhan ng mga inang nakikipagtagisan sa pagiging ina sa ibang ina): ang nagiging balagoong ay inaatasang pumitas ng mga dahon ng kataka-takang nakaupo ang paso malapit sa pintuan, at harapin ang posibilidad ng pagkakulong sa loob ng bahay na patay na pinamamahayan ng lalaking binansagan nilang Lorenzong Bangaw dahil sa malaki at mabuhok na nunal sa ilalim ng baba, hindi nalalayo sa itsura ng dumapong itim na itim na bangaw, sa may bandang kanan ng mukha, malapit sa talim ng may kalaparang panga.

Magkagayunman, tila mga langaw na nagkumpol, naggitgitan habang walang puknat ang mahinang bulungan, ang mga residente ng Kalye Desiderata sa tapat ng hindi popular na bahay ni Lorenzo Castriciones, noong gabing tahimik na dumating ang kotse ng mga pulis na nabubuntutan ng van ng isang estasyon ng telebisyon. Hindi pa lumalabas sa kotse ang pulis na nagmamaneho at umaandar pa ang makina ng kotse nang sumalubong ang isang matandang babaeng nanggaling sa hardin ni Lorenzo Castriciones, katatapos lamang paiputin sa mga halamang alaga sa dilig at kalinga ang asong ipinagmamalaki dahil bunga ng pataksil na pagtatalik ng isang asong katutubo at asong Aleman.

“Ano hong nangyari?” anang matandang agad sinilip ang bahagyang nakaawang na bintana ng kotse ng mga pulis.

“Magandang gabi ho, ’nay. May nagreport lang ho sa amin tungkol kay Mr. Lorenzo Castriciones. Ilang araw na ho kasi siyang nawawala. Itse-check lang ho namin.”

“Bakit, estapador ba?” nakangiting tanong ng matanda.

“Hindi naman ho. May nagreport lang nga ho. Nawawala raw. Itse-check lang ho namin,” matiyagang sagot ng pulis.

Tatango-tangong umalis ang matanda, hila ang ipinagmamalaking aso na may nakalawit pang tae sa puwit, bunga ng biglang pagdating ng mga awtoridad.

Kumatok muna ang mga pulis sa pintuan ng bahay ni Lorenzo Castriciones at mahinang nagwika: tao po, tao po. Nang masigurong walang makakarinig sa kanilang pagiging magalang, nilinaw ang mga lalamunan at paisa-isang sumigaw: tao po, tao po. Mabilis na pumunta sa kotse ang isang pulis, ang may pinakamalaking katawan at tiyan, at bumalik sa harap ng pinto na may dalang bareta de kabra. Itinutok niya ang kalawit na may gilit sa linyang nagdurugtong sa seradura at sa kahoy na pininturahang itim, aktong sisirain ang seradura, pagkuwa’y nagbago ang isip: dinutdot na lamang ng bareta ang isa sa mga nakakuwadrong salamin. Maingat niyang ipinasok ang kanang kamay sa nabutas na bahagi ng pinto at saka pumihit mula sa loob. Marahang bumukas ang pinto at binitbit palabas ng hangin ang nakulob na simoy ng nabubulok na laman ng tao.

* * *

“HOY, MYRNA. TUMAWAG ka ba sa pulis?” tanong ng matanda sa anak na babaeng nakasalampak sa sofa, nanonood ng kunwa’y nag-iiyakang magkatipan sa telebisyon at nagkakandahirap sa pagkagat sa buto ng kalabasa. Binitawan ng matanda ang tali ng asong bunga ng pagtataksil ng mga asong magkaiba ang lahi at tahimik naman itong sumiksik sa ilalim ng eskaparate ng mga piguring aso, kabayo at bibe, sa gilid ng telebisyon.

Nginuya muna ni Myrna ang laman ng pinaghirapang buksan na buto ng kalabasa at inilagay ang balat na basa pa ng kanyang laway sa mangkok na iniipit sa mga hita, bago sinagot ang ina: “Hindi. Bakit?”

Sandaling pinukol ng nagdududang tingin ng matandang babae ang kausap. Bigla’y suminghot ito at nagtakip ng ilong. May nakapuslit na mabahong singaw mula sa labas ng bahay. “Tumingin ka sa labas.”

Sunod sa utos ng ina, binuksan ni Myrna ang bintana sa sala at inilawit ang ulo: nagulat sa dami ng taong nakakalat sa kalsada, sa tapat ng bahay ng lalaking kinaiinisan ng lahat. Hindi nakalipas ang limang minuto mula nang paiputin ng matandang babae ang kanyang asong nalahian ng asong Aleman at nang salubungin niya ang mga bagong dating na mga pulis ay paisa-isa nang naglapitan ang iba pang kapitbahay

ng nawawalang Lorenzo Castriciones sa mga sasakyan ng pulis at tagapagbalita. Nagtitinginan ang bawat isa: lahat sila’y takip ng mga palad ang ilong; pinipigil ang pagturol ng pang-amoy sa nakasusulasok na singaw na bigla-bigla’y isinaboy ng hangin. Karamihan ay walang tigil ang pagbubulungan sa ilalim ng mga palad, may iilang sadyang lumalapit sa van ng estasyon ng telebisyon—sa lalaking may nakapatong na kamera sa balikat, sa matabang babaeng may tangang mikropono at nakikipag-usap sa kamera—umaasang makita ang kanilang mga sarili sa telebisyon sa mga susunod na araw. Kasama ng pagsimsim sa sangsang ng nabubulok na laman ng tao sa hangin, umalagwa ang galak sa puso ng mga residente ng Kalye Desiderata: ngayon lamang sila dinalaw ng posibilidad ng eskandalo.

* * *

KABILANG SA MGA nag-uusyoso ang binatang si Jeff Bolima. Nagtatrabaho siya bilang delivery boy ng Liquid Dreams Mineral Water Station na matatagpuan sa kanto ng Kalye Desiderata, malapit sa estasyon ng traysikel, sa gilid ng sari-sari store nina Aling Melinda Suteco, katapat ng kantinang walang bubong na nagbebenta ng lugaw, champorado at miswa kapag umaga, lutong ulam tulad ng adobong baboy-manok, menudo, dinuguan, at dinaing na bangus kapag tanghali at gabi. Salamat sa walang katapusang pag-apaw ng palaisdaan tuwing panahon ng tag-ulan, inisip ng mga residente ng La Vida Subdivision na ito ang pinagmumulan ng kakatwang lansang ng likidong mula sa mga gripo: pumutok ang pagnenegosyo ng tubig at nagkaroon ng trabaho ang dating tambay na si Jeff Bolima. Naka-pedicab, siya ang nagrasyon ng mga galon-galon ng tubig na iniinom ng mga residente sa Kalye Desiderata. Mayroong iskedyul ang bawat isang bahay ng pagrasyon, kaya halos araw-araw, naglilibot si Jeff para magrasyon kundi man mangolekta ng mga walang lamang container ng tubig.

Hapon ng Huwebes noong nakaraang linggo siya huling nagrasyon ng tubig kay Lorenzo Castriciones—dalawang maliit na container ang talagang pag-aari nito, salitan sa paggamit at pagpapadeliver—at noon niya rin huling nakita ang lalaking ngayon ay nawawala. Hindi tulad ng mga residente sa buong Kalye Desiderata, wala namang nararamdamang pagkainis si Jeff Bolima kay Lorenzong Bangaw. Ang totoo, sinasadya pa nga niyang magpatagal nang kaunti tuwing nirarasyonan ito ng tubig dahil siya lamang kung tutuusin, ang pinapapasok nito sa loob ng bahay. Inilalagay niya sa kusina ang container ng tubig, kaya dumaraan muna sa sala at hapag. Ilang beses na rin siyang tinanong ng may-ari ng Liquid Dreams Mineral Water Station, ang biyudong si Leopoldo Canlas, kung ano ang nilalaman ng misteryosong bahay ng masungit na residente. Paulit-ulit din ang kanyang isinagot, hindi lamang sa may-ari, kundi pati sa ibang hindi nakakapigil magtanong: simple. Iyon lang. Kapag nahingan ng paliwanag sa salitang bumibitin sa imahinasyon, ipagdidiinan niya, pigil ang pagkainis sa pag-uulit ng sarili: wala namang extraordinaryo sa loob ng bahay ni Lorenzo Castriciones—walang

exotikong hayop na naglisaw, walang sofang gawa sa ginto ang mga paa, walang telebisyon na sinlaki ng isang buong pader, walang ulo ng mga paslit na nakasabit sa dingding na biyak-biyak na ang pintura. Kahit ang hapag niya’y simple: pinalilibutan ng limang katernong upuan, ito’y pabilog at gawa sa kahoy, mayroong umiikot na munting plato ng kahoy sa gitna, napapatungan ng malinaw na salamin, at isang malaking tasang puno ng mga plastik na saging, mangga, ubas, abokado.

Ang kanyang karnal na panlasa ang hindi simple, ang nais sanang idagdag ng binatang nagrarasyon ng tubig sa kanyang mga pagpapaliwanag pero tuwina’y hindi magawang ibulalas dahil na rin sa kahihyan sa sariling kagagawan. Hindi lang minsan nahuli ni Jeff Bolima ang malagkit na tingin ni Lorenzo Castriciones sa kanyang pawisang katawan habang bitbit ang container ng tubig, mga pagkakataong sumagi sa isip ng binata na maaaring hindi sa tubig uhaw ang may-ari ng bahay kundi sa pawis ng kapwa lalaki. Kaya siya na mismo ang nagprisinta ng sarili minsan kay Lorenzo, isang hapon na nakakapaso ang init ng araw at malagkit ang dampi sa balat ng tuyot na hangin—sa katwirang gusto lamang niyang malaman kung may basehan ang kanyang mga hinala o wala. Sinadya niyang iwan ang pawisang kamiseta sa manibela ng pedicab, pinabayaang maglandas ang pawis mula sa sentido, sa leeg, tungo sa matitigas na umbok sa dibdib, at talaksan ng pandesal sa tiyan, para manahan sa pagsipsip ng itim na shorts na may kaluwagan ang puting garter, bago kumatok sa pinto ng bahay na buhay pa ngunit itinuturing nang patay. Binuksan noon ni Lorenzo Castriciones ang pinto, halata ang ginsang pamimilog ng mga mata pagkasilay sa pawisang katawan ng binatang kaharap. Disimuladong ikinaskas pa ni Jeff Bolima ang nanlalagkit na brasong sumusuporta sa container ng tubig na nasa kaliwa niyang balikat, sa dibdib ng may-ari ng bahay, doon sa bahaging may naninigas kapag kinanti, bago nagtapon ng malagkit na titig at dumire-diretso sa kusina. Mabilis sumara ang pinto ng bahay at walang iminintis ang plano ng binata: inilalpag pa lamang niya ang container ng tubig sa binaldosang espasyo malapit sa lababo, nadama na ang paghimas sa kanyang pawisang likod ng nanginginig na mga kamay ng popular sa hindi magandang pagpapakahulugang residente ng Kalye Desiderata. Nagparaya si Jeff Bolima, kalmadong dinama ang pagsamba sa mura niyang katawan: tama ang kanyang hinala.

Ang gabing iyon, ang pagdating ng mga pulis at tagapagbalita, ang pagkukumpol ng mga residente sa harap ng bahay na buhay pero itinuturing na patay ay kanyang kagagawan. Pagkatapos ng nangyari sa kanilang dalawa ay tinubuan ng awa ang binata at muli na namang tumama ang kanyang hinala: sa pagkakataong ito, may hindi magandang nangyari kay Lorenzo Castriciones. Labis kasi siyang nagtaka nang hindi papasukin sa loob ng bahay noong nakaraang Huwebes para ilagay ang container ng tubig sa kusina. Sa halip, nabungaran na lang ni Jeff Bolima sa harap ng pinto ang container na walang laman na dapat niyang bitbitin pag-alis, na may pera sa ibabaw, bayad para sa tubig na rasyon at tip para sa kanya habang nasa likod ng salamin ng bintanang guwardiyado ng mga pulu-pulupot na rehas na bakal, sa

piling ng mga kurtina at nakamasid lamang sa kanya, si Lorenzo Castriciones. Nang bumalik ang binata kaninang hapon, bandang alas singko, para magrasyon muli, ay nabuo na ang hinala sa isip: hindi nagalaw ang inirasyon niyang container ng tubig noong nakaraang Huwebes, nanatili itong nakaupo sa harap ng pinto. Tiniyempo niyang pumunta sa kasilyas ang may-ari ng Liquid Dreams Mineral Water Station na may sigarilyong nakaipit sa bibig—senyal na dudumi ito, isang matagal na seremonyas—at saka siya tumawag sa presinto, takip ng tela ng kamiseta at gagap ng makalyong kamao ang bibig ng telepono.

* * *

HINDI MASIGURO NI Erlinda Colayco, ang matandang babaeng lihim na nagpapaipot sa alagang asong hilaw na Aleman sa hardin ni Lorenzo Castriciones, kung alingasaw ba ng nabubulok na laman ng tao o kumapit na tae sa puwit ng aso ang umiikot na hangin sa loob ng kanyang sala. “Saan ka pupunta?” tanong niya sa anak na si Myrna, matapos makita itong ilapag sa ibabaw ng telebisyon ang kanina’y mangkok na ipit sa mga hita.

“Namatay na yata ang bakla,” sagot ng babae. May mapait na ngiti sa kanyang mga labi. Hindi na niya naisipang magsuot ng tsinelas; dire-diretso siyang lumabas ng bahay at sumama sa kapal na pulutong ng mga katawang pumupuno sa harapan ng hardin ni Lorenzo Castriciones at sa pagitan ng mga sasakyan ng pulis at tagapagbalita.

Naiwan si Erlinda Colayco sa sala, bugnot pa rin ang mukha dahil sa masangsang na amoy na nanatili sa hangin. Nilapitan niya ang asong hilaw na Aleman na noo’y nakasiksik sa ilalim ng eskaparate ng mga piguring aso, kabayo at bibe, sa gilid ng telebisyon. Iniangat niya ang mabuhok nitong buntot at tumambad ang piraso ng taeng hindi nalaglag kanina sa pagmamadaling hindi mahuli ng mga pulis na bigla-bigla ang tahimik na pagdating. Hinampas niya sa pigi ang aso at dinuro ang pinto. Nagmamadali namang sumunod ang hayop: kumaripas ito palabas ng bahay. Pero hindi pa rin nawala ang amoy. Sumilip ang retiradong doktora sa bintana, ninamnam ang tanawin sa harap ng bahay ng kinasusuklamang si Lorenzo Castriciones, bago buong pusong nagpawala ng malapot at mabulang dura sa hangin. Pagkuwa’y pinahid ng likod ng palad ang kulubot na labi at nagwika sa hanging maantot: “Iyan ang nababagay sa iyo, bakla.”

Para kay Erlinda Colayco, retiradong doktora ng mga bata, ginawa niya ang lahat ng makakayanan para mapalapit ang kalooban sa walang utang na loob na si Lorenzo Castriciones. Naalala pa niya ang unang araw na naglipat ito sa katapat na bahay. Wala pang isang linggo noon, mula nang umalis para sa Amerika ang mag-asawang baog na Agapito at Clarita delos Santos. Ala-una ng madaling araw at gising pa siya dahil nakatulog nang mahaba noong hapon, pagkatapos mananghalian, kaya naisipang maggantsilyo para dalawin ng antok. May narinig siyang mahinang

ungol ng makina ng sasakyan at sumilip sa bintana: mag-isang nagmamando sa apat na hubad-barong trabahador si Lorenzo Castriciones, bakas sa mukha ang pagod at pananabik sa pahinga. Kakaunti lamang ang mga gamit, sa tantiya ni Erlinda. Kinabukasan, alas-otso ng umaga, may baong pinggan na may limang piraso ng hotcake na may harabe sa ibabaw, kumatok ang retiradong doktora sa pinto ng bagong kapitbahay. Maraming minuto ang lumipas, halos nawala na ang init ng baong hotcake, bago bumukas ang pinto at bumungad sa kanya ang pupungas-pungas na Lorenzo Castriciones, suot pa rin ang mga kamiseta kaninang madaling araw.

“Magandang umaga, iho. Ako si Dra. Erlinda Colayco, kapitbahay mo. Gusto lang sana kitang i-welcome. Mukhang antok na antok ka pa, pasensiya ka na kung nagising kita. Heto, pagpasensiyahan mo na muna tong inihanda ko. Baka kako, wala ka pang naihandang almusal, alam mo na.”

Matapos tanggapin ang kanyang pinggan, inasahan ni Erlinda Colayco na papapasukin siya sa loob ng bahay ng bagong kapitbahay pero hindi man lang ito nagtangka. Nanatili itong nakapako sa harap niya, nakaharang ang buong katawan sa munting espasyo ng nakaawang na pinto, halatang ipinagdadamot ang anumang maaaring makita sa loob ng nakatayo sa labas, hawak sa isang kamay ang plato ng mga hotcake, nag-aalis ng muta ang isa. Walang nagawa ang retiradong doktora kundi magpaalam, bagaman nakasagap na ng sapat na impormasyon para ibahagi sa kanyang anak na matandang dalaga sa kanilang pagsasalo sa hapunan. “O sige, mauna na muna ako. Dadaanan ko na lang ang pinggan.”

Kinikilig pa si Erlinda Colayco nang magsimulang magkuwento kay Myrna kinagabihan: mukhang binata pa ang bagong lipat nilang kapitbahay, patunay ang pagiging mag-isa niya sa paglipat at ang kawalan ng singsing sa alinmang daliri. Hindi naman masama ang itsura, makikilala kaagad dahil sa malaking nunal sa may panga, at mukha namang mabait bagaman may pagkasuplado at bahagyang walang modo dahil hindi man lang nagpatuloy sa loob ng bahay pagkatapos mabigyan ng aalmusaling hotcake, pero pasasaan ba’t makukuha rin ang loob niyan, ilang almusal pa at pagbati sa umaga. Kahit hindi gaanong nagpakita ng interes si Myrna, pangitngiti lang ito sa mga pinagsasabi ng ina, hindi nawalan ng loob ang retiradong doktora: kukuhanin niya ang loob ng bagong kapitbahay para maging manugang. Malapit nang magkuwarenta anyos ang kanyang anak, hindi na ito natatawa sa mga biro ukol sa pagtandang mag-isa.

Sumisilip pa lamang ang mga pilik ng liwanag ng sumunod na araw nang mamataan ni Erlinda Colayco ang bagong kapitbahay na aligaga sa pagbubungkal ng lupa sa harap ng sariling bahay. Saglit lumambot ang kanyang puso: naalala ang nasirang asawang mahilig din sa pag-aalaga ng kung ano-anong halaman. Nagtimpla siya ng kape at palihim na pinanood ang kapitbahay mula sa bintana: hindi naman kapayatan, hindi rin naman masasabing bilbilin sa kanyang edad; mag-isang

namumuhay; mahilig sa paghahalaman. Ito na nga yata ang sagot sa lahat ng mga dasal niya para sa anak na matandang dalaga. Pagkaubos ng kape, agad siyang lumabas ng bahay para makipaghuntahan sa inaasam na manugangin.

Bumati naman ito ng magandang umaga pabalik, at agad pumasok sa bahay para kunin ang isasauling pinggan na pinaglagyan ng hotcake pero pagkatapos ay hindi na muling naalis ang atensiyon sa pakikipagkomunyon sa halaman at lupa. Tuluyang tumitig ang liwanag ng araw sa lupa at nanatiling nakatayo sa harap ng hardin ng kapitbahay si Erlinda Colayco, isang kaluluwang lagalag na nang-aamot ng pansin sa taong hindi nakakakita sa kanya. Muli lamang nag-angat ng ulo si Lorenzo Castriciones nang magpaalam na ang retiradong doktora. Pero nagtiyaga, at ilang umaga niya itong ginawa, bago pumasok sa trabaho si Lorenzo (napag-alaman niyang isa itong accountant sa isang maliit na kompanya sa Ortigas, at lalo lamang siyang naglaway sa pinapangarap na manugang.): parating may bitbit na almusal—hotcake, lugaw, tostadong monay na pinalamnan ng keso't ham—at kuwento tungkol sa anak na babaeng si Myrna—guro sa isang high school para sa mayayaman, mahilig at mahusay magluto, hindi pa nagkakaroon ng kasintahan, mangani-nganing sabihing birhen pa at wala kahit anong uri ng sexual na karanasan—bago napagtantong ipinanganak na walang modo ang bagong kapitbahay dahil kahit minsan ay hindi ito nagpaimbabaw ng interes na makipagkilala sa kanyang anak ni magyaya sa loob ng sariling pamamahay, sa kabila ng patuloy na pagtanggap sa mga suhol ng retiradong doktora.

Kahit nagkukunwari ng disinteres noong una, napansin ni Erlinda Colayco ang hindi napigil na dismaya ng nag-iisang anak na babae matapos niyang ideklara isang Miyerkoles, sa kalagitnaan ng kanilang hapunan, na wala na siyang pakialam sa bago nilang kapitbahay na si Lorenzo Castriciones at huwag mag-alala dahil maaari pa silang maghanap ng mamanugangin at mapapangasawa lampas sa Kalye Desiderata. Hindi tinapos ni Myrna ang pagkain sa paksiw na lechon; basa pa ng mantika ang kanyang mga labi at puno pa ang kalahati ng pinggan nang magpaalam sa hapag. Noon din ay nabuo sa isip ng ina ang higanti sa lalaking nagkamaling hindi manligaw: hahanapan niya ito ng butas at sisirain sa mga mata ng kanyang anak na nagkamaling umibig sa hindi pa nakikilala.

Tambalang dulot ng kaunting tulog na kailangan ng taong laksa ang edad at dahil sa disiplinang tinamo sa paggising nang maaga at paghahanda ng almusal para tandingan sa maagang paghahardin si Lorenzo Castriciones: hindi naging mahirap para kay Erlinda Colayco ang pagmamanman mula umagang hindi pa gaanong nabibilad sa sikat ng araw hanggang sa gabing mamad sa liwanag ng buwan. Umabot pa nga sa puntong hindi nakokompleto ang kanyang araw kung magmimintis siya sa panonood kung paanong nagkakamot ng inangit ang kapitbahay habang nagdidilig ng mga palumpung ng halaman gamit ang hose na nakakabit sa gripong nasa loob ng garahe o kung makakaligtaang hulihin ang kakatwang pagpitik paitaas ng kaliwang balikat ni Lorenzo tuwing lalabas ng kotse sa gabi, galing sa trabaho.

Kaya ganoon na lamang ang paglundag sa hangin ni Erlinda Colayco nang dumating ang sandaling pinakahihintay: ang pagkasilip ng butas sa pagkatao ng kapitbahay na minsan niyang inakalang perpekto maliban sa kawalan ng modo. Isang gabing tirik ang buwan, nakita niyang lumabas mula sa kotse ni Lorenzo Castriciones ang isang matipunong lalaki. Habang inaainag sa ilalim ng sinag ng buwan ang tunay na kulay ng balat ng lalaki mula sa may kalayuang pagkahantad ng batok, inisip muna ng retiradong doktora kung anong relasyon sa dugo mayroon ang dalawa. Agad pinalis ang pagkabuo ng kung ano-anong teorya ng makarinyong himas ng bisita sa baywang ng kapitbahay habang isinusuksok ng huli ang susi sa seradura.

Iyon pala ang dahilan! May inililihim na katauhan ang kapitbahay at hindi lamang sadyang askad ang mukha ng kanyang nag-iisang anak na babae. Sa matinding tuwa sa natuklasan, ora-oradang ginising ng retiradong doktora ang anak na babae at kaagad sinabi ang balitang sumagip sa kumpiyansa nito ngunit tuluyang nagpaasim sa nangungulilang puso: “Bakla si Lorenzo Castriciones!”

* * *

PISTA ANG SALITANG dumapo sa isip ni Romano Villaver matapos tanawin mula sa estasyon ng traysikel sa kanto ng Kalye Desiderata ang di magkamayaw na umpukan sa dulo, doon sa bahaging unang binabaha kapag umaapaw ang palaisdaan tuwing tag-ulan. Pero pitong taon pa siya mula nang huling magdiwang ng pista ang mga residente ng Kalye Desiderata sa ngalan ni San Antonio de Padua, ang patron ng La Vida Subdivision, ilang termino na ng mga sinungaling na presidente ang nakalipas. Siya pa nga ang nanalo noon sa paluan ng palayok at napaaway ang kanyang inang Victorina Villaver sa matalik nitong kaibigang Amparo Foz dahil nabasag ang kalahati ng palayok sa ulo ng kanyang lalampa-lampang anak na babae. Hindi kaya pakulo lang ito ng isang hambog at mapagpalayaw na inang nagpapa-birthday party sa anak? Iyon kasi ang nauusong gawain ngayon sa Kalye Desiderata.

Pumunta siya sa kantinang walang bubong at inusisa ang tinderang si Loreta Navarro ukol sa gulo sa dulo ng kalye.

“Wala ka bang naaamoy?” tanong ni Loreta.

Dramatikong suminghot ng hangin si Romano. Noon lamang niya napansin ang kanina pa umaatakeng sulasok sa ilong. Nahahawig ang ihip ng hangin noong nakaraang buwan, matapos magkamali ang mga trabahador na inatasan ng lokal na pamahalaang alisin ang bara sa mga kanal ng Kalye Desiderata, bilang preparasyon sa nalalapit na tag-ulan at sa mas nalalapit na lokal na eleksyon. “Mabaho. May sumabog na naman bang poso negro?”

“Wala. Namatay lang si Lorenzong Bangaw.”

Ipinagpaliban muna ang pagbili ng lutong ulam para sa tinanghaling hapunan, humangos si Romano Villaver patungo sa bahay ng patay na Lorenzo Castriciones.

Nakita niya ang mga pamilyar na mukha ng mga usiserong kapitbahay at nakipagtangan sa mga ito. Gusto sanang tanungin ni Romano ang mga kapitbahay kung ano ang kanilang damdamin sa pagkamatay ng kinaiinisan nilang residente ng Kalye Desiderata. Gusto niyang bigyang-hustisya sa paghahanap ng karamay ang tuwang pumalaso sa puso at kinailangan pa niyang tumungo para itago ang ngiting hindi mapigil ang pagtubo sa mukha nang sabihin ng tindera ng lutong ulam ang balita. Hindi kayang sirain ng naiwang mabahong amoy ang nadamang ginhawa ni Romano Villaver sa pagkamatay ng tinik na kay tagal ding nakatimo sa puso't kaluluwa na kay tagal binagabag ng posibilidad ng pagkabunyag ng isang sikretong nagsimula isang gabing nakasabay niyang kumain ng hapunan sa kantinang walang bubong si Lorenzo Castriciones. Mabuti na lamang, nagpatiunang kumilos ang kamatayan para isara ang bibig ng lalaking buhay pa, binabangaw na ang mukha.

* * *

“BUBUKSAN NA ANG bahay,” bulong ni Damian Estrella sa kanyang ingkong na mahina ang pandinig. Sinundan ito ng iba pang mga pagbulong ng parehong mga kataga at makalipas ang ilang sandali ng pagtunganga sa harap ng harding may sariwang tae ng asong hilaw na Aleman, sa ilalim ng malamlam na ilaw ng tila nakikiusyosong buwan, sa gitna ng dagat ng katawan ng mga residente ng Kalye Desiderata at mangilan-ngilang empleado ng isang estasyon ng telebisyon, tunay nga: bumukas ang pinto at lumabas ang isa sa mga pulis, iyong pinakamaliit at balingkinitang katawan. Takip ng isang palad ang ilong, ilang minuto rin itong nakipag-usap sa hangin, gamit ang isang itim na radyo. Pagkatapos ay nagwika sa madlang usisero: “Wala na ho munang lalapit. Kokordonan na namin ang bahay. Kung mayroon ho kayong nalalaman, o pala-palagay kung sino ang may kagagawan ng krimen na ito, lumapit lang ho kayo sa amin, o sa mga paparating na imbestigador. Huwag ho kayong mag-atubiling tumulong sa ikareresolba ng kaso. Pero inuulit ko ho, wala munang lalapit sa bahay.”

Kung mga residente ng ibang kalye ang kinausap ng pulis na si Ruben Prudencio, maaaring may nakinig pa sa kanyang pahayag, pero siyam na taon nang inaapuyan ang kuryosidad ng naglisaw na mga residente ng Kalye Desiderata; hindi na nila kakayanin ang pagtitiis pa. Matapos ang pagbabawal ng balingkinitang pulis, dali-dali nilang tinawid ang harding alaga sa dilig at kalinga, dire-diretso sa pintong may kuwadro ng salamin na binasag ng bareta de kabra para mabuksan at sa wakas, ay masilayan ang loob nitong ipinakatago-tago ng popular sa hindi magandang pagpapakahalugang residente ng Kalye Desiderata. Tinangka silang harangin ng balingkinitang pulis at ng dalawa nitong kasamahan, pero itinapon na ng mga residente ang paggalang sa awtoridad sa mabahong hangin. Ang mahalaga ay matighaw ang uhaw na kaytagal ipinatikim sa kanila ni Lorenzo Castriciones.

Sa loob ng bahay na kay tagal namahay sa imahinasyon ng mga taga-Kalye Desiderata: sama-sama silang nahambal sa hindi inasahang kawalan ng ikahahambal.

Tunay nga ang dila at hindi lamang binayaran para magsinungaling ang binatang nagrasyon ng tubig. Walang kakuwenta-kuwenta ang loob ng bahay na kung ipagdamot ni Lorenzo Castriciones ay ganoon na lamang, na para bang may nakatagong bara-bara ng ginto at kaban ng mamahaling hiyas sa ilalim ng bawat gamit: ang sofa ay kalansay na yari sa itim na bakal, ang nakapatong na upuan at sandalan ay apat na kuwadradong kutsong balot ng makintab na pekeng balat ng hayop na kulay tsokolate; ang lamesitang katapat, nakapagitna sa sofa at telebisyon wala pang dalawampung pulgada ang lapad ng kaha, ay yari sa bakal na katerno ng sofa, at may malinaw na salaming nakapatong, parihaba ang hugis at sadyang binilog ang matulis dapat na mga dulo-dulo; ang hapag ay eksakto sa paglalarawan ng binatang nagrasyon ng tubig, nandoon nga sa ibabaw ng pabilog na kahoy na umiikot ang malaking tasang namumuwalan sa plastik na saging, mangga, ubas, abokado, at ilang hakbang lamang ang layo mula sa malinis at maayos na kusina; ang kurtinang nakasabit sa mga bintana ay iyong matingkad na dilaw na puno ng maliliit na prutas, gayundin ang kurtina sa loob ng nag-iisang kuwartong pinasisikip ng aparador na walang salamin, malapad na kamang may asul na kobre at tatlong unan na terno-terno ang punda.

Ang kakatwa lamang sa bahay ay ang napakabahong amoy na nanunuot sa ilong at kumakapit sa balat, buhok, tela at ang mga patak ng berdeng likido malapit sa paanan ng kahoy na paa ng kama ni Lorenzo Castriciones. Ang mga patak ng berdeng likido, na kung titipunin ay hindi hihigit sa dalawang kutsara, ang pinagmumulan ng masangsang na amoy ng nabubulok na laman ng tao, kaya ang lahat ng mga residente ng Kalye Desiderata ay ipit ng mga daliri't palad ang ilong; kundi man kipkip ang bibig, nagpipigil sumuka. Kaya't nang sumigaw si Ruben Prudencio ng "Layas! Lumayas kayong lahat! Huwag ninyong galawin ang mga ebidensiya!" habang nakatutok sa kanyang nanggagalaiting mukha ang kamera ng isang estasyon ng telebisyon, walang imik na sumunod ang mga residente. Mababakas sa mukha ng bawat isa ang panghihinayang sa imahinasyong inalagaan at pinataba sa loob ng siyam na taon, sa imahinasyong walang napala maliban sa pagkatagpo ng ilang patak ng berdeng likido, na inisip lamang ng lahat na katas ng nabulok na abokado.

Hanggang sa huling pagkakataon, ipinagdamot ni Lorenzo Castriciones ang kasiyahan sa kanyang mga kapitbahay.

* * *

MATAPOS ANG GABI ng kanilang pagpasok sa loob ng bahay ni Lorenzo Castriciones, naging kapansin-pansin ang pagkakaroon ng bahid na berde—pinalabnaw na kulay ng mga tipaklong—ang balat ng mga residente ng Kalye Desiderata. Ang kanilang mga mata, kapag natitigan sa sinag ng araw ay kababanaagan ng kulay na luntian ng dagat na puno ng halamang dagat sa ilalim. Pati ang kanilang hininga, bagaman walang kulay ay nakagpapaalala naman sa sinumang makaamoy sa simoy ng bagong

gupit na kumot ng damo. Hindi maitatangi ng sinuman sa mga residente ang lahat ng pagbabagong ito; maraming hindi taga-Kalye Desiderata ang pumansin ng pagbabago sa kanilang mga kaibigan at kamag-anak na nakatira sa naturang kalye.

Pero wala ni isa mang umamin sa mga taga-Kalye Desiderata tungkol sa pagbabagong nangyari sa kanila. Ni hindi nila ito pinag-usapan sa kanilang mga lihim at hayag na umpukan, kahit minsan. Kahit pa noong tahimik na kumalat ang tsismis ng unang pagtatalik ng lihim na magkasintahang Jeff Bolima at Loreta Navarro, at diumano’y nakita nila ang naiwang mga bahid ng berde sa kobre matapos ang kanilang pagniniig. Kahit pa isang gabi ay nakita ni Damian Estrella, na noo’y pinadudumi rin ang kanyang ingkong, kung paanong muntik atakihin sa puso sa gitna ng hardin ni Lorenzo Castriciones ang retiradong doktorang Erlinda Colayco matapos makita sa tulong ng pusyaw na liwanag ng buwan, ang matingkad na luntiang kulay ng dumi ng kanyang ipinagmamalaking asong hilaw na Aleman. Pagbalik sa bahay, nabalitang agad niyang tinawag ang anak na babaeng si Myrna na agad namang lumabas mula sa banyo at agad niyakap at iniyakan nang iniyakan ang balikat ng ina, isinusumbong ang pagkatagpo ng mga mantsa ng berdeng ihi sa inidorong katatapos lamang niyang upuan. Kahit pa makalipas ang isang buwan at natagpuan ang bangkay ni Romano Villaver na naliligo sa sariling berdeng dugo, at may hawak na sulat na naglalaman ng kanyang walang maliw na pagmamahal kay Lorenzo Castriciones, ang taong nagpakilala sa kanya ng “tunay na sarili,” isang gabing nagkasabay silang kumain ng adobong manok-baboy sa kantinang walang bubong ni Loreta Navarro. May dumating na namang mga pulis para mag-imbetiga sa pagkamatay ni Romano pero hindi himalang walang natagpuan ang mga ito ni isang patak ng berdeng dugo sa katawan ng bangkay o punit ng kanyang huling liham. Ayon sa mga testimonyang nakuha ng mga pulis, na muli ay pinamunuan ni Ruben Prudencio, nagpakamatay si Romano dahil ipinagpalit ito ng nililigawang si Adora de Leon kay Paolo Barros, kasamahan ni Jeff Bolima sa Liquid Dreams Mineral Water Station. Hindi na ipinagalaw sa mga pulis ng pamilya Villaver ang bangkay, agad itong inilibing kinabukasan at maliban sa kanila, walang ibang dumalo sa libing.

Kahit paminsan-minsan ay napapalakas ang ihip ng hangin at sumasalaksak pa rin sa pagsinghot ng mga residente ang nalalabing simoy ng berdeng likidong minsang natagpuan sa paanan ng kama ng bahay na nilisan ng mag-asawang baog na sina Agapito at Clarita delos Santos, hindi na muling pinag-usapan sa buong Kalye Desiderata ang misteryosong pagkawala ni Lorenzo Castriciones. Tunay na itinuring na nilang patay ang bahay na malapit sa bahaging pinagmumulan ng malansang bahang umaabot hanggang tuhod sa tuwing sumasapit ang Hunyo, kung kailan madalas ang malakas na ihip ng hangin at buhos ng ulan, at umaapaw ang palaisdaan.